

Rozhovor s Janem Kyselou

prof. JUDr. Jan Kysela, Ph.D., DSc. (*1974)

Vystudoval Právnickou fakultu Univerzity Karlovy, kde nyní působí jako proděkan a vedoucí katedry politologie a sociologie. Vedle toho je tajemníkem Stálé komise Senátu pro Ústavu České republiky a parlamentní procedury. Dlouhodobě se zabývá ústavním právem a vztahem práva a politiky. Získal ocenění Právník roku v kategorii občanská a lidská práva a právo ústavní (2015). Je pravidelným komentátorem veřejného dění.

► **Patříte k nejčastěji citovaným právníkům ve veřejném prostoru, čile píšete také na Facebooku. Někteří akademici naproti tomu razí přístup, že komunikovat vně fakulty se má výhradně v impaktovaných časopisech. Ty ale málokdo čte. Jak se díváte na roli veřejných intelektuálů?**

Na Facebook mne umístil můj přítel a kolega Jan Wintr. Dlouho jsem jen poslouchal, respektive četl o tom, co dělají lidé, které znám, posléze začal i něco psát, vesměs jako ventil frustrace. K tomu odborné články slouží jen v omezené míře. Po pravdě řečeno si však nejsem jistý, že bych kdy slyšel tezi, kterou uvádíte: soudce mluvící svými rozhodnutími, to ano, ale akademik komunikujícími jen svými impakty? Přinejmenším v právu by to znamenalo velké ticho. Málokdo z nás má potřebu do zahraničních impaktovaných časopisů pronikat a mnozí k tomu nemáme ani schopnosti a čas. Pro mne jejich autoři představují svébytnou a exklusivní přeshraniční komunitu, která se tím pádem v menší míře vztahuje k prostředí a problémům svých států a společností. A právě tam bych přece jen viděl těžiště zájmů a činnosti právníka. Ale jsem dost zápecník. Nicméně ptal jste se na veřejné intelektuály. Vždy tu byli, jsou a budou, někdy jde spíše o spisovatele a básníky, jindy o filozofy, historiky, sociology a politology. Veřejný intelektuál není odborník, nebo není pouze odborník; je to někdo, kdo má starost o veřejnou sféru, a také tak trochu potřebu edukovat a ovlivňovat. Po mém soudu je rolí veřejných intelektuálů dbát o vědomí souvislostí, dívat se pod povrch, udržovat v oběhu témata často nepříjemná, avšak důležitá, vymykající se logice volebních období či přirozenému sklonu každého člověka vytěsňovat problémy. Patří k nim odpovědnost za svět a situovanost člověka v něm, spravedlivost společenského uspořádání, vztah svobody, rovnosti a solidarity a tak dále. Právníci mezi

nimi bývají spíše méně často, najdeme je nicméně také mezi velkými soudci a advokáty světa common law, na kontinentě to budou vesměs profesori. U nás Jiří Příbáň, dříve velmi zřetelně Vojtěch Cepl ve svém posudcovském období. Právníci přidávají k velkým tématům význam institucí a zvláště pravidel, také ochranu jednotlivce a menšin. Leckdy však se ukazuje potřebné i šíření elementární právní gramotnosti. Jsem dosti překvapen, kolik vysoce vzdělaných lidí považuje porušování ústavy za téma pro semináře na právnickou fakultu, je-li tu nouze, aniž by přemýšleli, nakolik ta která nouze skutečně porušení ústavy zdůvodní, natož ospravedlní. Pokud selháváme v edukaci veřejnosti, selháváme i ve vytváření základní garance efektivní ústavy a práva vůbec.

► **V knize *Populismus v demokratickém právním státě: Hrozba nebo výzva?*¹ mimo jiné plédujete za právo srozumitelné laikům. Souhlasil byste s tvrzením Josefa Klímy, že všechno na světě, kromě Bible a Švejka, jde lidem sdělit na padesáti řádcích?**

To nevím. Jiný můj kolega a přítel, Tomáš Friedel, říkával ve svém nemluvném období, že se mluvení přeceňuje. Ten by vám to zřejmě bez řeči odkýval. Máte-li na mysli specificky délku odůvodnění soudních rozhodnutí, rozsáhlé odůvodnění samo o sobě nevádí, pokud je z něj patrné, proč se v něm píše to, co se tam píše, respektive co z toho plyne. Já také občas naskládám teze, poznámky a argumenty vedle sebe, ať si čtenář vybere, jenže já nemusím nikoho přesvědčovat o tom, že je mé rozhodnutí optimálním nalezením práva.

¹ KYSELA, J. a kol. *Populismus v demokratickém právním státě: Hrozba nebo výzva?* Leges, Praha 2020.

- **Před několika lety jste v úvodníku tohoto časopisu položil řečnickou otázku, zda jsou důležitější silné justiční instituce, nebo jejich kvalitní personální obsazení. Znáte odpověď?**

Je to pořád stejné, důležité je obojí. Stále častěji však mám tendenci věřit ve význam a vliv konkrétních lidí. Málokdy mohou uspět sami, ale už malá skupina může změnit svět. Oběma směry.

- **Škodí státnímu zastupitelství jeho pomezí postavení mezi exekutivou a justicí? Mělo by být ústavně svébytné?**

Přijde na to, co byste si od toho sliboval. Lecjaké garance státním zástupcům i vedoucím státním zástupcům mohou zajistit zákony, z ústavní úpravy by bez dalšího nutně vyplývat nemusely. Pakliže bychom se shodli na nějaké rozsáhlejší revizi Ústavy, určitě to může být téma k diskusi. Neznamená to však, že vlastní hlava v Ústavě by se rovnala nezávislosti na všech a na všem, zatímco pouhý vlastní článek znamená submisivnost.

- **Jaký význam ve společnosti přisuzujete profesním právníkům spolkům?**

Vzdělávání členů, osvěta veřejnosti, pěstování profesního ducha, především však odpovědnosti a étosu. Nemají sloužit především k ochraně a prosazování materiálních zájmů svých členů, nýbrž k uvědomění si závazku služby společnosti. Služba má být atributem elitního postavení. Jelikož na to zapomináme, umožňujeme populistům, o nichž jste mluvil, stavět elity a lid proti sobě.

- **V posledních letech pozorujeme úpadek nezávislé justice na východ od našich hranic, ať už jde o Polsko, Maďarsko nebo Slovensko. Mohou čeští soudci a státní zástupci nějak pomoci tomu, aby se taková krize nerozšířila k nám?**

To souvisí s předchozí odpovědí. Musejí pracovat na tom, aby veřejnost měla pocit, že stojí na její straně, že nejsou odtržení, lhostejní, arogantní, leniví, zkorumpovaní a já nevím, co ještě. Bez toho může právě veřejnost uvítat, když s takovými soudci a státními zástupci politická moc zatočí. Pokud je atak na soudní moc důvodem nárůstu, a nikoliv ztráty voličské podpory, je něco špatně. Stejně tak sem však patří i dialog právě s politickou mocí, založený na představě společné odpovědnosti a hledání nejlepších cest, jak ji naplnit. Konkrétně to znamená ochotu veřejně vysvětlit svá rozhodnutí a postupy, zvážit, zda na webu stavovských organizací nemít krátká videa k právním aspektům typických životních situací, vyrážet na besedy na střední školy, nabízet Ministerstvu spravedlnosti

a ústavněprávním výborům obou komor analýzu nefunkčních institutů s návrhem lepšího řešení a podobně. Ale třeba se to vše děje.

- **I vrcholní čeští politici často útočí na justici. Tu nepodloženými slovy o tom, že si lze objednat trestní stíhání, jindy prý soudci nepracují anebo bylo rozhodnutí Ústavního soudu ovlivněno korupční nabídkou. Jde spíše o neškodný populismus, nebo nebezpečný předvoj závažnějších výpadů politiky do justice?**

Neškodné to není, protože na každém šprochu pravdy trochu. Žádná část veřejné moci nemá podryvat základy, na nichž stojí část jiná, právě kvůli té společné odpovědnosti. To samozřejmě neznamená zákaz věcné kritiky. Ale že by to byl nebezpečný předvoj větších útoků? Nejsem si jist. Spíše si někteří a některé nevidí do úst. Každopádně populismus není neškodný, protože cíleně rozděluje společnost a podryvá vzájemnou důvěru mezi lidmi a také důvěru v instituce.

- **V jaké formě je podle vás současný Ústavní soud? Lze jej někde zařadit v porovnání s prvním a druhým?**

První soud byl unikátní svou rolí při zakládání všeho a také pozoruhodnou sbírkou životních osudů a zkušeností svých členů. To už se nikdy nevrátí. U toho stávajícího je třeba ocenit, jak nakonec jeho sestavování docela dobře dopadlo, uvážíme-li, jak také dopadnout mohlo. Asi je tu méně viditelných soudců, čímž se větší pozornost veřejnosti upírá na předsedu, který však nejspíše názorovým vůdcem uvnitř soudu úplně není. Nějakou zřetelnou judikatorní linku nevidím. Jako celek není soud ani přehnaně zdrženlivý, ani přehnaně aktivistický. Zdá se mi, že osobní vztahy uvnitř nejsou úplně ideální, ale vlastně nevím, jak to bylo dříve.

- **Zejména v posledních letech se Pavel Rychetský pouští do velice ostrých komentářů politické scény. Jsou ještě slučitelné s funkcí předsedy Ústavního soudu?**

Předesílám, že jsem podjatý, protože znám Pavla Rychetského už od roku 1996 a mám jej v oblibě. Musíme být pamětlivi toho, že do značné míry veřejnou roli předsedy soudu založil, protože pan doktor Kessler vystupoval pramálo, ba ani se judikatorně neprofiloval. Tím pádem je těžké srovnávat. Předseda Nejvyššího správního soudu Baxa byl velmi mediálně aktivní, předsedu téhož soudu Mazance jsem asi nikdy neviděl ani neslyšel veřejně vystoupit. Je něco z toho správné, respektive špatné? Mně byl bližší Baxův styl, protože komunikace s veřejností s takto vysokou soudcovskou pozicí spojená je, nemají-li převládnout všeznalci ze

sociálních sítí. Nezasťírám, že jsem byl v prvních letech po roce 2003 překvapený, že pan předseda Rychetský pilně navštěvuje diskusní pořady, ale zvykl jsem si. A když mluvíte o problémech ústavnosti a demokratického právního státu, dotýkáte se i politiky. Zkrátka nevím přesně, jaké komentáře máte na mysli, ale je rozdíl mezi povšechným hodnocením stavu politiky a konkrétních výkonů politických stran a lidí. Stav politiky lze posuzovat hodnotovým prismatem ústavního pořádku, takže varovná slova předsedy Ústavního soudu mohou žádoucím způsobem upoutat pozornost veřejnosti. Je však třeba důkladně vážit, jaká ta slova mají být. Ostrý byl starší výrok o panu Okamurovi. Ten o Andreji Babišovi z Interview ČT 24 už byl přece jen jiný (*P. R. v rozhovoru ČT 24 v listopadu 2020 uvedl, že nečekal, že po listopadu 1989 můžeme mít za předsedu vlády osobu s takovou minulostí, jakou má ten dnešní, pozn. red.*). Ptáte se v rámci bilančního rozhovoru starého muže, posledního Mohykána listopadového étosu ve veřejné službě, a on autenticky vyjevuje stav svého nitra. Když mluvil o Miloši Zemanovi, čísel z toho smutek. Nepochybuji o tom, že příští předseda Ústavního soudu bude bez této aury civilnější, stejně jako příštím prezidentům bude chybět zázemí historické role z procesu transformace. Určitě však jde o vyjádření sporná a hraniční. Korektivem by mohla být odezva kolegů i veřejnosti. Vadí, nevadí?

- ▶ **Pokud Ústavní soud po třech letech a dvou měsících od podání návrhu, nadto nedlouho před sněmovními volbami, zruší podstatnou část volebního zákona, lze ty časové souvislosti vnímat ještě jinak než jako projev jisté bohorovnosti?**

Bohorovnost je pěkné slovo, přitom málo používané. Myslím, že bude pokusem i varováním pro každou instituci s posledním slovem v daném systému. Ač mám osobně rád pana profesora Filipa a velmi si jej jako úžasného odborníka vážím, jeho vtípkování o 48 minutách potřebných k sepsání novely volebního zákona mi úplně místné nepřišlo. Kdybychom anekdotu slyšeli před dvěma lety, mohli jsme se i zasmát.

- ▶ **Jste velkým kritikem prezidenta Miloše Zemana. Jaká očekávání máte od přímé prezidentské volby 2023?**

Potenciálně se dá očekávat změna formy, pojetí úřadu a obsahu politiky. Nebude-li zvolen například poslanec Volný, po stránce formy očekávám zlepšení. V ostatním záleží samozřejmě na tom, jestli někdo „zdedí“ všechny voliče stávajícího prezidenta, anebo se tento tábor rozdělí, takže jeho část bude moci být získána kandidáty z tábora protivního, jemuž se nepřesně říká liberální. Přál bych si, aby nový prezident lépe chápal

svou stěžejní prosystémovou roli. Co se politické orientace týče, dával bych přednost západu před východem, ale to je přání privátní, občanské. Z odborné perspektivy je podstatná forma a integrační a moderační pojetí úřadu.

- ▶ **Před časem jste přiznal, že vaší první vysněnou právníkou profesí byl státní zástupce. Nezalitujete přece jenom někdy, že byste býval zažíval o trochu větší adrenalin?**

Na nedostatek adrenalinu se mne ptáte po otázce týkající se příští prezidentské volby? Před třemi lety jsem se stal proděkanem, což je na naší univerzitě a naší fakultě poměrně psychicky zátěžové. A od té doby, co mi začali někteří spoluobčané psát maily, jsem adrenalinově zcela saturován. Čímž netvrdím, že všechny maily jsou ošklivé.

- ▶ **Ještě před nějakými patnácti lety mohla pražská právníká fakulta působit jako uzavřený dům, kterému poněkud ujíždí vlak. Dnes pořádá populární projekty typu Noci fakulty a její pedagogové jsou daleko více veřejně vidět. Kdy a jak tento trend začal?**

To je složitá otázka. Začnu od konce. V našem oboru jsou pedagogové více vidět, protože se stále více řeší ústavní problémy. V 90. letech vystačila média s panem profesorem Pavlíčkem. Jinak bylo všude spousta politologů. Od nástupu Václava Klause do úřadu prezidenta přibylo kontroverzí, předělem byla kauza Melčák a od roku 2013 se můžeme každý měsíc těšit, nebo děsit, před co zase budeme postaveni. Větší úpadek, více problémů, větší zájem médií, více respondentů. Mimo ústavní právo v médiích vystupují spíše advokáti, praktici. Výjimkou bude třeba evropské právo, kde bývají rovněž vyhledávání spíše akademici. Nejde tedy o naši cílenou ofenzívu, ale o kombinaci existence ústavně-právních sporů v počtu dříve nebývalém s faktem personálního propojení obou moravských fakult se soudy v míře omezující veřejné vystupování jejich učitelů. Takže jsme v tom sami. Noc fakulty je vázána na konkrétní osobnost Michala Říhy, studenta, doktoranda a dnes už také učitele, a jeho invenci, energii a schopnosti spojovat a motivovat lidi k oživení fakulty. Význam samozřejmě má i to, kdo fakultu vede. Ne vždy potřebujete, aby děkan všechno vymyslel a uvedl do pohybu, rozhodně však potřebujete, aby vám v nápadech a plánech nebránil. V tomto rámci se už za děkana Gerlocha zrodily výjezdni semináře, nejdříve z práva ústavního, později i obchodního, pracovního a evropského, rozjely se četné moot courty, univerzita zaštitila slušně financované projekty studentské vědy. Zkrátka potkali se studenti

s nadprůměrnou motivací s ochotnými a kompetentními učiteli. Fakulta tomu nejen nebránila, ale mnohému výrazně pomohla. Současný děkan Jan Kuklík je určitě plný dobré vůle. Stěžejní roli však nakonec nemá děkan, ale vedoucí kateder, kteří mají velký potenciál v určení toho, jakou energií svou katedru nabíjí: zda pozitivní, nebo negativní. A přestože covid slovo „pozitivní“ nabil tak nějak opačně, nemohu říci, že navzdory všemu rozhýbávání bych mohl tvrdit, že vše u nás pozitivní je.

► **Přinesl covid-19 právnímu vzdělávání i něco pozitivního?**

Do budoucna budeme zvažovat nějaké distanční či online prvky i v kontaktním vzdělávání. Typově: větší část ročníkových přednášek může být nahrána a k dispozici studentům, každoročně doplněná aktualizacemi a hromadnými konzultacemi. Nahrané přednášky totiž vidí či slyší mnohonásobek studentů ve srovnání s těmi, kteří je fyzicky navštěvují. Ale uvidíme. Je dost velký rozdíl mluvit na kameru nebo do černé obrazovky počítače, anebo třeba ke dvěma stovkám studentů, z nichž přinejmenším část působí dojmem, že ji zajímá, co říkáte. Jenže začínám být se svým pojetím

přednášených přednášek výjimkou: teď jsou v kurzu powerpointové prezentace, distanční opory, nevím, co všechno.

► **Vyvíjí se nějak profil „průměrného studenta“ práv? Převládají cyničtí praktici se zájmem o lukrativní obor, nebo ti, pro které je právo bez etického rozměru nemyslitelné?**

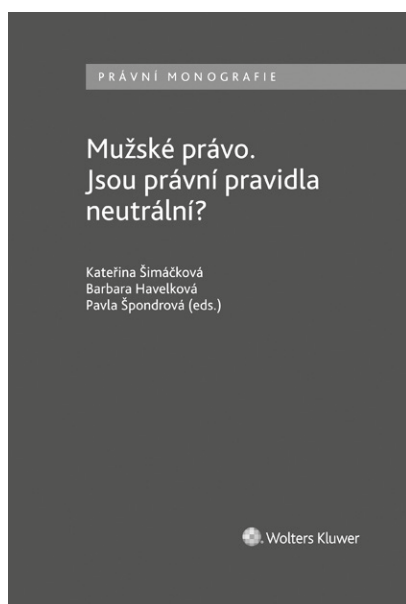
To nepoznám. Odhaduji, že přítomny budou obě skupiny, možná ta první o fous slabně ve srovnání s 90. lety, protože práva už méně působí dojmem rychlovýtahu k penězům a moci. Jenže na předměty, ve kterých se angažuju, se orientuje tak pětina ročníku, a to budou právě ti, které zajímá spíše vzdělávání než roura s diplomem. Postupně rozšiřujeme výuku profesní etiky právníků, nakonec je však stejně důležitější, jak se sami chováme než to, co v přednáškách říkáme. Každopádně máme spoustu nadaných a ochotných studentů, kteří se rádi zapojují do chodu a propagace fakulty, pomáhají nám s přijímacím řízením, učí právo na středních školách i ve věznicích nebo slouží v občanské poradně.

Otázky kladl Ondřej Šťastný

Mužské právo. Jsou právní pravidla neutrální?

Kateřina Šimáčková, Pavla Špondrová, Barbara Havelková (eds.)

Wolters Kluwer 2020, 1076 stran

Měří současný právní řád stejně ženám a mužům? Tím se zabývá kniha *Mužské právo. Jsou právní pravidla neutrální?* širokého autorského kolektivu pod vedením Kateřiny Šimáčkové, Barbary Havelkové a Pavly Špondrové. Na začátku každého příspěvku najdete jeden životní příběh, s jehož pomocí se autoři a autorky snaží upozornit na konkrétní problémy ve společnosti týkající se postavení žen.

Témata jsou rozdělena do specifických okruhů:

Teoretická východiska
Mezinárodní právo
Rozhodování, politika, veřejný prostor
Reprodukce

Historická perspektiva
Násilí a trestání
Péče, práce, rodina a děti
LGBT